

**О.М. Петрук, д.е.н., проф.
О.С. Новак, к.е.н., доц.**

Житомирський державний технологічний університет

Сутність криптовалюти як методологічна передумова її облікового відображення

У роботі розглядається проблема відображення в обліку криптовалют та запропоновано шляхи її вирішення через розкриття економічної сутності таких валют. Метою дослідження є аналіз такого економічного явища як криптовалюта та формування відповідних методологічних підходів до її облікового відображення, що потребує ідентифікації об'єкту, дослідження методів його оцінки, з'ясування відображення на відповідних рахунках бухгалтерського обліку, визначення місця у звітності.

Авторами узагальнено існуючі здобутки вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо питань обліку криптовалют, розмежовано поняття «криптовалюти» та «електронні гроші» та доведено, що за рядом ознак криптовалюти не відповідають визначенню «гроші», а отже не можуть відображатися в балансі підприємства за статтею «Грошові кошти та їх еквіваленти».

Використовуючи функціональний підхід до трактування криптовалюти як об'єкту обліку та методи порівняння й аналогії обґрунтовано порядок її відображення як різновиду фінансових інвестицій із застосування спеціальних методів бухгалтерського обліку: оцінка, рахунки, звітність.

Ключові слова: криптовалюта; гроші; фінансові активи; фінансові інструменти; фінансові інвестиції.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими практичними завданнями.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій трансформує сучасну економічну систему. За різними підрахунками обсяг інтернет-торгівлі у 2016 році перевищив позначку в 2 трлн. дол. США. Водночас, якщо інтернет-торгівля – це лише зміна способу продаж, то новачі останніх десятиліть у сфері ІТ-технологій, кидають виклик існуючій грошовій системі та базовим її засадам. Так майже дев'ять років назад, одночасно з першими транзакціями Bitcoin (Біткоїн) – «першою децентралізованою цифровою валютою» [10, с. 67], в лексикон економістів і науковців увійшло поняття криптовалюти.

Саме біткоїн (Bitcoin) став найпоширенішою і найдорожчою криптовалютою [9]. Ця віртуальна валюта є децентралізованою, всі операції з її участю анонімні, а центр емісії відсутній. Торгові угоди проводяться тільки в електронному форматі, а операції купівлі-продажу цієї валюти можна здійснити через онлайн-біржі (наприклад BTC-E). За допомогою спеціальних обмінних пунктів в онлайн-мережах (WebMoney) або через брокера Форексу (FXOpen) криптовалюту можна обміняти на основні валюти світу. Також біткоїни можна отримати в результаті прийняття оплати за надані товари та послуги або через купівлю безпосередньо у іншого власника. Останній варіант вважається найвигіднішим, оскільки не передбачає комісійної маржі брокера. Ще одним способом отримання цифрової валюти є майнінг. Його зміст полягає в тому, що на комп'ютери користувачів, які знаходяться в різних точках планети, встановлюють спеціальне програмне забезпечення за допомогою якого в результаті вирішення певних математичних завдань генеруються біткоїни. В даному випадку процес їх створення і розповсюдження не контролюється єдиним емісійним центром, а розгалуженість забезпечує безпеку [7]. Біткоїн подібний до електронних грошей, але саме принципи повної анонімності, відсутності контролю і обмеженого випуску відрізняють його від роботи електронних платіжних систем.

Вважається, що ця валюта захищена від інфляції, оскільки процедура емісії запрограмована на зменшення кількості віртуальних грошей в обороті. Всього заплановано до 2033 генерувати 21 млн. одиниць цієї криптовалюти.

Біткоїни діляться на дробові частини, мінімальна з яких складає 0,00000001 біткоїна. Мінімальну одиницю біткоїн часто називають Сатоші – на честь її засновника. Таким чином, 1 біткоїн = 100 млн Сатоші. У 2011 році американська компанія випустила готівкові біткоїни у вигляді монет декількох номіналів і позолочених злитків, які стали предметом колекціонування і сьогодні мають велику інвестиційну цінність [9].

Мережа біткоїн заснована на «блокчейн» (ланцюжку блоків) і є публічним реєстром, який зберігає дані про всі транзакції системи. Дані транзакції захищені електронними підписами користувачів – учасників мережі, які «емітують» біткоїн чи проводять з ними будь-які операції. Зовнішньо система працює аналогічно будь-якій електронній платіжній системі, наприклад, Webmoney. Проте до недоліків

криптовалюти можна віднести те, що у випадку втрати пароля або доступу до електронного гаманця наявна у ньому криптовалюта буде повністю втрачена.

Незважаючи на те, що на початку свого розвитку біткоїн був локальною криптовалютою, яка використовувалася тільки обмеженим колом людей (його засновниками та пов'язаними з ними особами), за кілька років він вийшов на світовий рівень. Сьогодні окрім бірж, обмінників та інтернет-ресурсів операції з біткоїнами проводять й деякі магазини та сервісні центри.

Станом на 19 жовтня 2017 р. за даними сайту coinmarketcap.com загальна капіталізація криптовалютного ринку перевищила 170 млрд. дол. США та продовжує зростати. Це ж інтернет-видання веде статистику по криптовалютам загальна кількість яких налічує 1175 назв. При цьому, п'ятірка лідерів ринку показує приріст капіталізації щонайменше 245 млн. дол. США за добу (табл. 1).

Все викладене вище не могло не викликати підвищеного інтересу науковців до такого неординарного соціального та економічного явища, яким стала поява криптовалют, і стрімкий розвиток пов'язаних з ними процесів. З'явилася низка досліджень, які більше ставлять питання аніж надають відповіді на них.

Таблиця 1

Ринкова капіталізація провідних криптовалют станом на 19 жовтня 2017 року [19]

№ з/п	Назва	Ринкова капіталізація	Ціна	Обсяг (24h)	Зміна (24h)
1	Bitcoin	\$ 94 274 217 479	\$ 5668,03	\$ 2 192 140 000	6,82 %
2	Ethereum	\$ 29 112 123 944	\$ 305,83	\$ 474 266 000	2,12 %
3	Ripple	\$ 8 119 789 729	\$ 0,210731	\$ 269 052 000	-6,98 %
4	Bitcoin Cash	\$ 5 537 791 931	\$ 331,51	\$ 303 431 000	0,29 %
5	Litecoin	\$ 3 214 425 060	\$ 60,15	\$ 245 603 000	7,45 %
6	Dash	\$ 2 230 648 368	\$ 292,33	\$ 33 436 600	2,53 %

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор. Дослідники з бухгалтерського обліку своєчасно відреагували на виникнення нового об'єкту відображення і були сформовані пропозиції з обліку криптовалюти як електронних грошей. Відбулося це, ймовірно, за формальними ознаками, методом аналогії, аніж відштовхуючись із змісту явища. Наприклад, існуючі пропозиції сформовані на основі тези, що криптовалюта – це гроші, нехай і електронні, в такому разі її необхідно відображати згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій на рахунку 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» [18]. Серед науковців є і інші підходи щодо відображення електронних грошей в бухгалтерському обліку, так: С.Ф. Легенчук, Н.М. Королюк, пропонують використовувати новий рахунок 315 «Електронні гроші» [8]; М.В. Корягін також рекомендує використовувати новостворений рахунок 32 «Електронні гроші» [6]; А.Нефьодов, пропонує електронні гроші обліковувати у складі дебіторської заборгованості на рахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» [15]. Відповідно в балансі підприємства вартість електронних грошей пропонується відображати за статтею «Грошові кошти та їх еквіваленти».

Метою статті є здійснення критичного аналізу такого економічного явища як криптовалюта та формування відповідних методологічних підходів до її облікового відображення, що потребує ідентифікації об'єкту, дослідження методів його оцінки, з'ясування відображення на відповідних рахунках бухгалтерського обліку, визначення місця у звітності.

Викладення основного матеріалу. В першу чергу, потрібно зауважити, що існуюча практика використання криптовалюти об'єктивно характеризує її як актив. Наведені статистичні дані демонструють використання криптовалюти економічними суб'єктами як активу за трьома ознаками з чотирьох, що властиві їм відповідно до Концептуальної основи фінансової звітності, коли майбутні економічні вигоди, втілені в активі, можуть: надходити до суб'єкта господарювання шляхом обміну на інші активи, використовуватися для погашення заборгованості, розподілу між власниками суб'єкта господарювання [5].

Також Концептуальна основа фінансової звітності підтверджує, що матеріальна форма (як наприклад, основні засоби) не є суттєвою для існування активу. Тут ми підходимо до одного з принципів ведення бухгалтерського обліку «превалювання сутності над формою», згідно з яким операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми (Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», ст. 4). Виходячи з вищезазначеного криптовалюта є активом, якщо суб'єкт господарювання очікує збільшення майбутньої економічної вигоди від неї і контролює її, не зважаючи на електронну форму обігу останньої.

Щоб деталізувати актив за видовою ознакою звернемося до розкриття змісту поняття «гроші», оскільки криптовалюти ототожнюють з ними, та напрямків використання криптовалют як емпіричного прояву її змісту.

Сам термін (криптовалюта) претендує на те, що зміст явища, яке він описує, швидше за все, відноситься до поняття грошей. При цьому переважна більшість науковців вибудовує власні теоретичні і методологічні підходи, зосереджуючи свою увагу на першій частині цієї назви – «крипто», що розкриває технологічні аспекти її функціонування. Якщо б аналіз даного явища ґрунтувався на другій частині терміну – «валюта», то це дозволило б уникнути тих неточних висновків, які вже мають місце в прикладних і функціональних економічних науках.

Однак судження і висновки наших колег, переважно, сформовані, ґрунтуючись на тлумаченні першої частини назви даного явища – «крипто», тобто переважна більшість економістів при здійсненні досліджень відштовхуються від форми даного явища, а не його змісту. Це призводить до того, що криптовалюта розглядається в контексті використання електронних грошей, як їх різновид. Такий однобічний підхід до цього явища, із позицій опису технічної моделі функціонування останніх, не дозволяє належним чином розкрити методіку облікового відображення криптовалюти як різновиду фінансового активу.

Дійсно, якщо проаналізувати суто технічні, технологічні та організаційні аспекти використання криптовалют, то приходимо до висновку, що вони майже тотожні з електронним видом грошей безготівкової форми їх обороту. Однак, хибним є повне отождолення криптовалюти з безготівковими грошима в цілому, і їх окремого виду – електронними грошима.

Схожість проявляється у тому, що криптовалюти як електронні гроші є неперсоніфікованим платіжним інструментом (тобто не потребують ідентифікації власника) та обертаються поза межами банківської системи в електронному вигляді. Якщо емітенти електронних грошей мають тісно взаємодіяти із банками для забезпечення вільного обміну електронних грошей на традиційні і навпаки, то криптовалюти не є «банківськими грошима», вони не враховуються при розрахунку монетарних агрегатів та не можуть бути використані для здійснення банківських послуг (прийому депозитів та видачі кредитів).

Концептуальні змістовні відмінності криптовалюти від грошей є такими. Сучасна грошова теорія містить три підходи до тлумачення грошей – це функціональний, еквівалентний і портфельний [2].

За першого, функціонального підходу, криптовалюта має належним чином виконувати п'ять основних функцій (в Західній теорії грошей – три): мірило цінності, засобу обігу, засобу платежу, засобу заощадження, світові гроші.

Діюча практика використання криптовалюти як платіжного засобу дійсно має місце. За даними UBR.ua за 8 років існування, криптовалюту в оплату приймають найбільші компанії світу, такі як Microsoft, Dell, Galactic, AirBaltic, Innovecs, «VirginGalactic», «The New York Times», «CNN», «Reuters», «Zynga», «Overstock» і «Tiger Direct». Достатньо потужним поштовхом у розвитку системи «Bitcoin» стало її включення як одного зі засобів оплати товарів до найбільшого світового онлайн-магазину «eBay», що відбулося в квітні 2015 року [7].

В Європі окремі установи також долучилися до використання криптовалюти, швейцарський Університет прикладних наук у м. Люцерн приймає оплату за навчання студентів в біткойнах, при цьому зазначається, що платежі в Bitcoin будуть конвертуватися у валюту Швейцарії щотижня або щодня, при досягненні порогу в 10 тисяч швейцарських франків [17].

Не стала винятком й Україна. Зокрема, за даними Посольства біткоїн в Україні, нещодавно була проведена електронна трансатлантична угода по обміну нерухомого майна. За словами голови Агентства електронного управління України К. Ярмоленко, квартира в Києві була придбана американським клієнтом за допомогою децентралізованої платформи нерухомості Propru, що знаходиться в Кремнієвій Долині, США. Угода була оплачена цифровою валютою Ethereum [16].

В цілому в Україні не більше 20 компаній приймають в оплату товарів і послуг криптовалюти. Зокрема, Продуктовий магазин «Натуральні продукти» (м. Київ) запровадив можливість оплати біткойнами з червня 2015 р.; сервісний центр з ремонту техніки Ukrainian iPhone Service (м. Київ) почав надавати послуги в обмін на біткойни в кінці 2014 р.; український стартап Yaware, що займається розробкою інструментів контролю за співробітниками та іншими пропозиціями для бізнесу та виробництва, приймає в оплату біткойни з жовтня 2014 р.; адвокатська контора «Юскутум» за зверненнями клієнтів теж надала можливість оплати юридичних послуг біткойнами у 2013 р.

З наведених прикладів випливає, що розрахунки криптовалютами не набули масового поширення ні в Україні, ні в інших країнах світу.

Чи можуть криптовалюти належним чином виконувати функцію засобу заощадження? Найбільш поширена криптовалюта біткоїн, ринкова капіталізація якої складає понад 94 млрд. дол. США., за останні місяці показує значну динаміку коливання вартості. Зокрема, 2 вересня, за даними Coindesk, курс біткойна досяг рівня 5013,91 дол. США за монету, після чого 13 вересня впав до 3907 дол. США за монету, а вже 13 жовтня на біржі Bitfinex курс біткойна сягнув позначки в 5920 дол. США за монету. Таким чином, курс такого фінансового активу як біткоїн є дуже мінливим і регулюється, по суті, попитом та діловими очікуваннями держателів й спекулянтів. Привабливість же для інвесторів пояснюється тим, що на курс біткоїнів не впливають політичні умови або діяльність Центральних банків країн, і можливістю отримання надприбутків від спекулятивних операцій.

За другого, еквівалентного підходу, криптовалюта мала б бути специфічним товаром, що обмінюється без обмежень на будь-який інший товар, тобто бути загальним еквівалентом. Однак наведені приклади доводять обмеженість використання криптовалют при обслуговуванні товарного обороту, адже 20 підприємств – це далеко не мільйон зареєстрованих в Україні суб'єктів господарювання за даними Державної служби статистики [4].

Так званий портфельний підхід до вивчення грошей також не розв'язує проблему розкриття сутності криптовалюти у зв'язку з тим, що під власне грошима розуміють актив наділений абсолютною ліквідністю. Ця властивість надає грошам здатності обмінюватися на будь-який інший товар, тобто бути загальним еквівалентом. Завдяки цій здатності гроші обслуговують товарний обмін, виконуючи функції міри цінності та засобу обігу. Але й при виході зі сфери обігу гроші не втрачають цієї здатності. Завдяки їй гроші можуть обслуговувати рух цінності поза межами сфери обігу – накопичення цінності, формування капіталу, нееквівалентні платежі тощо, виконуючи вже інші свої функції. Тому статус загального еквівалента є вихідним, констатуючим у розумінні сутності грошей.

Вище наведені приклади використання криптовалюти не тільки не підтверджують наявність у неї абсолютної ліквідності, а й, навпаки, спростовують її. Саме за портфельного підходу важко провести чітку межу між грошовими активами і негрошовими активами, унаслідок чого у майбутньому за потреби криптовалюти будуть включатися до грошової маси за агрегатним методом як «квазігроші» – аналог еквівалентів грошових коштів в бухгалтерському обліку. Швидше за все, це буде агрегат М3 згідно до визначення НБУ – це грошовий агрегат М2 та цінні папери, крім акцій [11].

Також потрібно зазначити, що сучасні гроші не є повноцінними, а тому набувають своєї цінності з обігу шляхом державного примусу. Якщо цього не відбувається, то такі гроші не викличуть довіри економічних суб'єктів як потенційних держателів і не будуть виконувати покладені на них основні функції. Керівництво НБУ навіть попереджає про загрози, пов'язані з криптовалютами. «Ми можемо сказати, що це точно не валюта, тому що немає центрального емітента. І ми не можемо визнати це платіжним засобом» – зазначив заступник глави НБУ Олег Чурій на Ukrainian Financial Forum [14].

Вивчення вітчизняного законодавства доводить, що валюта – це «іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу» (Митний кодекс України, ст. 1). Також у законодавстві використовується більш широке поняття – валютні цінності, яке вже включає в себе як наведене визначення валюти, так і національну грошову одиницю – валюту України (Дekret КМУ Про систему валютного регулювання та валютного контролю, ст. 1). Закон України Про Національний банк України, в статті 1, містить методологічні передумови віднесення так званих «криптовалют» до грошових сурогатів, якими є «будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей». В переліку ж останніх криптовалют «відсутні». Отже у економістів вже були достатні нормативні передумови проводити аналіз криптовалют, класифікуючи їх як певного виду актив, наділений значним ступенем ліквідності.

Зважаючи на те, що жодна країна світу не визнала криптовалют офіційним платіжним засобом, ми не можемо підтвердити існування даного виду грошей чи їх еквівалентів за підходами викладеними в МСФЗ [12]. Також потрібно констатувати концептуальну відмінність між криптовалютами та цінними паперами, яка виявляється у меті емісії, якщо перші випускаються переважно для отримання спекулятивного доходу, то другі мають на меті участь у капіталі або позичення фінансових ресурсів (Законі України «Про цінні папери і фондовий ринок», ст. 3).

Отже щоб ідентифікувати криптовалюту як об'єкт облікового відображення потрібно звернутися до найбільш широкого поняття, яке охоплює окремі види фінансових активів – це фінансові інструменти. Саме це поняття достатньо розкрито у понятійному апараті фінансів і має відповідне методологічне забезпечення в обліку. Воно ж буде об'єктом подальшого розгляду в нашому дослідженні.

Визначення та оцінка фінансових інструментів передбачена низкою вітчизняних і міжнародних нормативних актів.

Так у Законі України «Про цінні папери і фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-ІУ фінансові інструменти, визначені як цінні папери, строкові контракти, інструменти грошового обігу, відсоткові строкові контракти, строкові контракти на обмін у випадку залежності ціни від відсоткової ставки, валютного курсу чи фондового індексу, опціони, що дають право на купівлю або продаж будь-якого із зазначених фінансових інструментів, зокрема, що передбачають грошову форму оплати.

Основними різновидами фінансових інструментів згідно до П(С)БО 13 є: фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу й похідні фінансові інструменти.

У міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та фінансової звітності фінансовим інструментам присвячено п'ять міжнародних стандартів [13], а саме: МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»; МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»; МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та

оцінка» (для підприємств, які не застосовують МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» до набрання ним чинності); МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»; МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

Зазначені стандарти визначають порядок визнання і подальшого обліку фінансових інструментів на різних етапах їх руху. В міжнародній практиці (п. 11 МСБО 32) під фінансовим інструментом розуміють «будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового активу у одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструмента капіталу у іншого суб'єкта господарювання».

З точки зору міжнародних стандартів фінансовий актив – це будь-який актив, що є: грошовими коштами; інструментом власного капіталу іншого суб'єкта господарювання; контрактним правом отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив, або обмінювати фінансові інструменти з іншим суб'єктом господарювання за умов, які є потенційно сприятливими; контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними акціями (частками).

Фінансове зобов'язання – це будь-яке зобов'язання, що є: контрактним зобов'язанням надавати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому суб'єктові господарювання чи обмінювати фінансові активи або фінансові зобов'язання з іншим суб'єктом господарювання за умов, які є потенційно несприятливими для суб'єкта господарювання; контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб'єкта господарювання.

Інструмент капіталу – це будь-який контракт, який засвідчує залишкову частку в активах суб'єкта господарювання після вирахування всіх його зобов'язань.

Тобто фактично фінансовий інструмент – це договір між сторонами, результатом якого є виникнення фінансового активу у одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструменту капіталу у іншого суб'єкта господарювання.

Для фінансових інструментів, що оцінюються за справедливою вартістю з відображенням переоцінки у прибутку або збитку, витрати на операцію не включаються до первісної вартості.

Підприємству слід визнавати фінансовий актив або зобов'язання в звіті про фінансовий стан тільки тоді, коли вона стає стороною договірних положень інструменту [1]. При початковому визнанні фінансові активи і зобов'язання оцінюються за справедливою вартістю. Базою для визначення початкової справедливої вартості на момент операції в одному випадку будуть ринкові котирування на інструмент, а в іншому – методи оцінки, метод аналізу дисконтованих грошових потоків. І лише у рідкісних випадках відсутності ринкових котирувань за дольовими інструментами, тобто у випадку неможливості достовірно визначити справедливу вартість дольових інструментів допускається оцінка за собівартістю за вирахуванням витрат по знеціненню. Вважається, що справедливою вартістю фінансового інструменту при початковому визнанні є ціна операції – справедлива вартість відшкодування, отриманого чи переданого. Визначення терміну «справедлива вартість» в усіх стандартах наводиться як сума, за якою можна обміняти актив або погасити зобов'язання в операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. В основі визначення справедливої вартості лежить припущення про безперервність діяльності компанії, у якій відсутні наміри або необхідність ліквідуватися, суттєво скорочувати масштаби своєї діяльності або здійснювати операції на не вигідних умовах. Тобто справедлива вартість (fair value) не є тією сумою, яку компанія отримала б або виплатила при вимушеній операції, примусовій ліквідації або продажу за низькими цінами. Також справедлива вартість відображає кредитну якість інструменту.

Отже, облік фінансових активів відповідно до МСФЗ 7 здійснюється за трьома групами: фінансові активи, оцінені за справедливою вартістю з відображенням результатів переоцінки як прибутку або збитку; фінансові активи, оцінені за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у сукупному доході; фінансові активи, оцінені за амортизованою собівартістю.

До фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю з відображенням результатів переоцінки як прибутку або збитку, відносяться фінансові активи, утримувані для торгівлі. Згідно з МСФЗ 9 торгівля, як правило, означає активне і часте придбання та продаж, а фінансові інструменти, утримувані для торгівлі, як правило, використовуються з метою отримання прибутку від короткострокових коливань цін або маржі дилера. Тобто, з точки зору положень МСФЗ, до таких фінансових активів належать фінансові інструменти, що утримуються з метою отримання прибутків внаслідок короткострокових коливань цін, курсів, котирувань і перепродажу протягом фінансового року. Це можуть бути криптовалюти, банківські метали, інвестиційні монети, інструменти власності тощо.

Відповідно зміна вартості такої фінансової інвестиції відображається у складі прибутку або збитку Звіту про прибутки та збитки за відповідний звітний рік.

Приклад 1

Підприємство придбало у дилера з метою перепродажу криптовалюту (біткоїн) 100 одиниць первісною вартістю 2 618 560 грн. (дата придбання – січень 2017 р.). У червні 2017 р. зазначена криптовалюта була реалізована іншому дилеру за 6 583 140 грн.

Відображення зазначених операцій в обліку підприємства наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Типові проведення з придбання/продажу криптовалюти

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	Відображено придбання криптовалюти (визначено собівартість фінансової інвестиції)	352	311	2 618 560
2	Відображено реалізацію криптовалюти	377	741	6 583 140
3	Списано собівартість реалізованої фінансової інвестиції	971	352	2 618 560
4	Відображено отримання грошових коштів	311	377	6 583 140

У фінансовій звітності за МСФЗ станом на 30.06.2017 р. приріст справедливої вартості фінансового активу в розмірі 3 964 580 грн. відобразатиметься у Звіті про прибутки і збитки у рядку «Інвестиційний дохід».

До фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у сукупному доході, належать фінансові активи, придбані з метою збільшення їх справедливої вартості у довгостроковій перспективі, тобто активи, що мають намір утримувати на період більше року.

Результати переоцінки таких активів визнаються у розділі «Капітал» Звіту про фінансовий стан та у Звіті про інший сукупний дохід Звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід.

Таке відображення є досить логічним зважаючи на те, що міжнародні стандарти не містять суворої вимоги проводити переоцінку фінансових інструментів на кожен дату балансу. В цьому й полягає їх суттєва різниця від національних ПБУ. Адже відповідно до п. 30 ПБО 13 фінансові активи мають переоцінюватися за їх справедливою вартістю на кожен наступну дату балансу. При цьому результати такої переоцінки відображаються у Звіті про прибутки і збитки за поточний фінансовий рік.

Відповідно до вимог МСФЗ сукупна переоцінка фінансових активів за попередні фінансові роки відображається у капіталі та Звіті про інший сукупний дохід, а переоцінка, що припадає на поточний фінансовий рік, – у Звіті про прибутки і збитки поточного фінансового року.

Розглянемо цю ситуацію на прикладі 2.

Приклад 2

Підприємство придбало у дилера криптовалюти (біткоїн) 100 одиниць. первісною вартістю 1 035 480 грн. (дата придбання – січень 2016 р.). Станом на 31.12.2016 р. справедлива вартість криптовалюти становила 2 363 120 грн. У червні 2017 р. ця криптовалюта була реалізована дилеру за 6 583 140 грн.

Відображення в обліку придбання та реалізації фінансового активу, що оцінюється за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у сукупному доході, наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Типові проведення в обліку підприємства з утримання криптовалюти як фінансової інвестиції

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	Відображено придбання криптовалюти (визначено собівартість фінансової інвестиції)	143	311	1 035 480
2	Відображено реалізацію криптовалюти в червні 2017 р.	377	741	6 583 140
3	Відображено дооцінку криптовалюти в червні 2017 р. (станом на 31.12.2016 р.). Результат дооцінки відображено в капіталі	143	413	1 327 640
4	Списано собівартість реалізованої фінансової інвестиції у червні 2017 р.	971	143	2 363 120
5	Відображено отримання грошових коштів у червні 2017 р.	311	377	6 583 140

Висновки та перспективи подальших досліджень. З викладених обґрунтувань випливають такі наслідки щодо відображення криптовалют в бухгалтерському обліку суб'єктів господарювання.

По-перше, вкладення коштів суб'єктом господарювання у криптовалюту на термін більше року, з метою отримання спекулятивного доходу через зростання курсової вартості такого активу, потрібно класифікувати як довгострокову фінансову інвестицію непов'язаній стороні. В разі, якщо криптовалюта придбана для перепродажу, або буде використовуватися суб'єктом господарювання для обміну в період до одного року, її потрібно класифікувати як іншу поточну фінансову інвестицію. Дане положення потрібно закріпити в обліковій політиці суб'єкта господарювання.

По-друге, діючі вітчизняні методики з обліку фінансових інвестицій дозволяють відобразити новий об'єкт обліку, яким є криптовалюта, без додаткового запровадження балансових рахунків і розробки нових методів оцінки цього активу. Такими рахунками повинні бути відповідно: 143 «Інвестиції непов'язаним

сторонам», 352 «Інші поточні фінансові інвестиції». Оцінка повинна відбуватися за справедливою вартістю, але в першому випадку як фінансового активу, оціненого за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у сукупному доході, у другому – фінансового активу, оціненого за справедливою вартістю з відображенням результатів переоцінки як прибутку або збитку.

По-третє, за підходів викладених у попередніх двох пунктах висновків, криптовалюта буде відображена у статтях балансу (звіту про фінансовий стан) довгострокові фінансові інвестиції (інші фінансові інвестиції), код рядка – 1035 або поточні фінансові інвестиції, код рядка – 1160.

Перспективи подальших досліджень полягають в розвитку облікового відображення криптовалют в залежності від способу її надходження до власника, наприклад, шляхом майнінгу, обміну на гроші чи інший актив тощо. Окремих досліджень потребують питання оподаткування операцій з криптовалютами.

Список використаної літератури:

1. Васюк Н.В. Вимоги МСФЗ до обліку фінансових інструментів // Наука в інформаційному просторі : Матеріали ІХ міжнарод. науч.-практ. інтернет-конф. (10–11 жовтня 2013 г.) [Електронний ресурс] URL : http://www.confcontact.com/2013-nauka-v-informatsionnom-prostranstve/ek9_vasyuk.htm.
2. Гроші та кредит : підручник / за ред. М.І. Савлука. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2011. – 589 с. – С. 10.
3. Задніпровський О.Г. Облік фінансових інструментів: новації та гармонізація // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. – 2014. – № 8. – С. 186–191.
4. Кількість юридичних осіб за організаційними формами [Електронний ресурс]. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/edrpy/ukr/EDRPU_2017/ks_opfg/ks_opfg_1017.htm.
5. Концептуальна основа фінансової звітності [Електронний ресурс]. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009.
6. Корягін М.В. Електронні гроші: особливості використання та бухгалтерський облік / М.В. Корягін, В.Р. Ліва // Вісник Національного лісотехнічного університету України : зб-к наук.-техн. праць. – Львів, 2012. – Вип. 22.5. – С. 241–246.
7. Куцєвол М.А. Поняття та економічна природа крипто валюти / М.А. Куцєвол, О.А. Шевченко-Наумова [Електронний ресурс]. URL : <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/16391/1/79-85.pdf>.
8. Легенчук С.Ф. Методика бухгалтерського обліку процесу електронної комерції / С.Ф. Легенчук, Н.М. Королюк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія : Економічні науки. – 2010. – Вип. IV (40). – С. 321–334.
9. Ліхачов М. Скромна чарівність біткоіна: українські реалії використання крипто валют / М.Ліхачов // Forbes Україна [Електронний ресурс]. URL : <http://forbes.net.ua/opinions/1428255-skromnoe-obayanie-bitkoina-ukrainskie-realii-ispolzovaniya-kriptovalyut>.
10. Мельниченко О.В. Організація і методологія аналізу і аудиту електронних грошей в банках : дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.09 / О.В. Мельниченко ; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир, 2016. – С. 67–69.
11. Методологічний коментар // Бюлетень Національного банку України. – 2012. – № 10. – С. 182.
12. МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_019.
13. Мурашко Т. Фінансові інструменти: облік та звітність за міжнародними стандартами / Т.Мурашко [Електронний ресурс]. URL : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90010068>.
14. Нацбанк визначився зі статусом Bitcoin // Економічна правда [Електронний ресурс]. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2017/09/22/629392/>.
15. Нефьодов А. Інтернет–валюта, або що таке електронні гроші в Інтернеті / А.Нефьодов // Бухгалтерія : зб-к систематизованого законодавства. – 2004. – № 5. – С. 193–197.
16. Украина первая в мире провела сделку по продаже недвижимости с использованием смарт-контракта // EMBASSY OF BITCOIN (UKRAINE) [Електронний ресурс]. URL : <http://www.embassyofbitcoin.com/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B0%D1%8F%D0%B2%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D1%83-%D0%BF/>.
17. Університет Швейцарії почав приймати оплату за навчання Bitcoin [Електронний ресурс]. URL : <https://espresso.tv/news/2017/10/08/universityet-shveycariyi-pochav-pryumaty-oplatu-za-navchannya-bitcoin>.
18. Яцик Т.В. Методика фінансового обліку криптовалют як особливого виду електронних грошей / Т.В. Яцик // Молодий вчений. – 2017. – № 2 (42). – С. 349–354.
19. Cryptocurrency Market Capitalizations [Online] URL : <https://coinmarketcap.com/>.

References:

1. Vasjuk, N.V. (2013), «Vymogy MSFZ do obliku finansovyh instrumentiv», *Nauka v ynfarmacyonnom prostranstve, Materyaly IX mezhdunar. nauch.-prakt. ynternet-konf.*, ot 10–11 oktjabrja, available at: URL: http://www.confcontact.com/2013-nauka-v-informatsionnom-prostranstve/ek9_vasyuk.htm
2. Savluk, M.I. (ed.) (2011), *Groshi ta kredyt*, pidruchnyk, 6th ed., pererob. i dop., KNEU, Kyi'v, 589 p., P. 10.
3. Zadniprovs'kyj, O.G. (2014), «Oblik finansovyh instrumentiv: novacii' ta garmonizacija», *Naukovyj visnyk Hersons'kogo derzhavnogo universytetu*, Serija *Ekonomichni nauky*, No. 8, pp. 186–191.

4. «Kil'kist' jurydychnyh osib za organizacijny my formamy», available at: URL: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpy/ukr/EDRPU_2017/ks_opfg/ks_opfg_1017.htm
5. «Konceptual'na osnova finansovoi' zvitnosti», available at: URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009
6. Korjagin, M.V. and Liva, V.R. (2012), «Elektronni groshi: osoblyvosti vykorystannja ta buhgalters'kyj oblik», *Visnyk Nacional'nogo lisotehnichnogo universytetu Ukrainy*, zb-k nauk.-tehn. prac', Vol. 22.5, L'viv, pp. 241–246.
7. Kucevol, M.A. and Shevchenko-Naumova, O.A. (2010), *Ponjattja ta ekonomichna pryroda krypto valjuty*, available at: URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/16391/1/79-85.pdf>
8. Legenchuk, S.F. and Koroljuk, N.M. (2010), «Metodyka buhgalters'kogo obliku procesu elektronnoi' komercii», *Visnyk Chernivec'kogo torgovel'no-ekonomichnogo instytutu*, Serija *Ekonomichni nauky*, Vol. IV (40), pp. 321–334.
9. Lihachov, M., «Skromna charivnist' bitkoina: ukrai'ns'ki realii' vykorystannja krypto valjut», *Forbes Ukraini'na*, available at: URL: <http://forbes.net.ua/opinions/1428255-skromnoe-obayanie-bitkoina-ukrainskie-realii-ispolzovaniya-kriptovalyut>
10. Mel'nichenko, O.V. (2016), *Organizacija i metodologija analizu i audytu elektronnyh groshej v bankah*, dyss. d-ra ekon. nauk, spec. 08.00.09, Zhytomyr. derzh. tehnol. un-t, Zhytomyr, pp. 67–69.
11. «Metodologichnyj komentar», *Bjuletyn' Nacional'nogo banku Ukrainy*, No. 10, pp. 182.
12. Ministerstvo finansiv Ukrainy, «MSBO 7 «Zvit pro ruh groshovyh koshtiv», available at: URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_019
13. Murashko, T., *Finansovi instrumenty: oblik ta zvitnist' za mizhnarodny my standartamy*, available at: URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90010068>
14. «Nacbank vyznachyvvsja zi statusom Bitcoin» (2017), *Ekonomichna pravda*, available at: URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/09/22/629392/>
15. Nefodov, A. (2004), «Internet–valjuta, abo shho take elektronni groshi v Interneti», *Buhgalterija*, zb-k systematyzovanogo zakonodavstva, No. 5, pp. 193–197.
16. «Ukrayna pervaja v myre provela sdelku po prodazhe nedvyzhymosty s yspol'zovanyem smart-kontrakta», *EMBASSY OF BITCOIN (UKRAINE)*, available at: URL: <http://www.embassyofbitcoin.com/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B0%D1%8F%D0%B2%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D1%83-%D0%BF/>
17. «Universytet Shvejcarii' pochav pryjmaty oplatu za navchannja Bitcoin» (2017), available at: URL: https://espreso.tv/news/2017/10/08/universytet_shvejcariji_pochav_pryjmaty_oplatu_za_navchannya_bitcoin
18. Jacyk, T.V. (2017), «Metodyka finansovogo obliku kryptovaljuty jak osoblyvogo vydu elektronnyh groshej», *Molodyj vchenyj*, No. 2 (42), pp. 349–354.
19. «Cryptocurrency Market Capitalizations», available at: URL: <https://coinmarketcap.com/>

Петрук Олександр Михайлович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту ЖДТУ.

Наукові інтереси:

– теорія та методологія грошово-кредитних відносин та проблеми їх облікового відображення.

Тел.: (067) 727–45–53.

E-mail: petruk6@gmail.com.

Новак Оксана Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту ЖДТУ.

Наукові інтереси:

– теорія та методологія грошово-кредитних відносин та проблеми їх облікового відображення.

Тел.: (097) 816–10–74.

E-mail: novak_os@ukr.net.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2017.